

Nov cudesch illustrà da Domat

■ (anr/fa) **A maun da fotografias e documents en scrit mussa il nov cudesch il svilupp da Domat, da la fin dal 18avel tschientaner fin vers l'onn 1970. Ina mira dals auturs era da preservar illustraziuns sco er da fixar las infurmaziuns da gliued pli veglia.** Blera gliued posseda fotografias veglias. Savens sa chattan quellas en stgatlàs da chalzers. Blers han l'intenziun da far ina giada urden cun tut las fotografias, da las tatgar en albums e da scriver daspera il num dal lieu u da las personas ch'èn vegnidas fotografadas. Ma be paucs realiseschan dentant quest bun propièst, las fotografias restan là nua ch'ellas èn fin ch'ellas van en malura u che nagin na sa pli nagut dad ellas. Per che quai na capitia er cun las fotografias veglias da Domat han gù quatter umens l'idea da far in cudesch.

Ina lavur da dus decennis

L'onn 1981 s'han entupads a Domat *Kasper Jörger, Linus Bühler, Theo Haas e Rudolf Fontana*. «Quella giada avain nus cumenzà a sviluppar l'entir project», sa regorda Haas, il manader d'administraziun e finanzas dal Radio e la Televisiun rumantscha ed archivari da Do-

mat. «Kasper Jörger aveva ina gronda collecziun da fotografias veglias ch'el era pront da metter a disposiziun ed uschia avain nus decis da far landeror in cudesch.» Ch'els hajan spert badà ch'in tal project dettia bler dapli lavur che quai ch'els avevan fatg quint a l'entschatta, quinta'l. Entamez questa lavur, ils 6 da schaner 1990, mora il scienzià Kaspar Jörger. Suentar in tschert temp decidan ses trais amis da cuntinuar cun la lavur. Pervi da motivs persunals sa retira l'architect Rudolf Fontana l'onn 1997 dal project. Haas e l'istoricher Linus Bühler dentant lavuran enavant fin ch'il cudesch è pront sin maisa.

La dunna Lupa da Domat

La pli veglia fotografia en il cudesch è vegnida fatga tenor Haas enturn l'onn 1850 e mussa Onna Maria Bühler. «La legenda quinta ch'ella haja scurrentà a schuldads franzos or da vischnanca.» En il cudesch sa chattan fotografias fin circa l'onn 1970. El ha sis chapitels. «La parita da la vischnanca» sa numna l'emprim e cuntogna fotografias da las chasas, las baselgias, da bigls e dals conturns da Domat. Las legendas cuntognan

bleras infurmaziuns, ch'ils auturs han survegnì da gliued pli veglia u chattà en l'archiv communal. Per exempel il resultat d'ina votaziun da l'onn 1925: 101 abitants eran stads da l'avis ch'ins duess permetter als automobilists da duvrar las vias da Domat, cun ina maiorità da 247 vuschs dentant è vegnida sbittada quell'intenziun. In chapitel impurtant è «La vita economica». Qua vegnan ins infurmà da l'agricultura, dal mastergn e da professiuns ch'i na dat pli ozendi. Ins vesa qua che durant in tschert temp vegniva cultivà perfin tabac a Domat ed ins vegn a savair che Domat possedeve ina giada ina fabrica da vaider. Ina gronda part da quel chapitel è deditgà a las ovras da Domat: 1941 era vegnida bajegiada la Hovag (HolzverzuckerungsAG) che produciva ina sort benzin. Suentar la guerra faschevan las «Emser Werke» per exempel il Grilon, in fil artificial, u er ladim artificial. Er da l'istorgia da l'«Ems Chemie» vegnan ins a savair insatge.

«Ina funcziun integrativa»

Il chapitel «Umans en vischnanca» quinta dals originals ed umans spezial da Domat ed «Isanzas e cultura» da l'istorgia da las differentas uniuns da vischnanca, sco la gruppa da teater u il chor viril. Menziunà vegn qua in artigel en il «Churer Wochenblatt» da l'onn 1843 che rapportava d'in toc teater «im welschen Domat». Fotografias datti er da la «Vischnanca tranter las guerras mundialas» ed il chapitel «Emigrants» quinta da quels che avevan bandunà Domat per divers onns u perfin per adina. Ch'els hajan tramess en tut las chasadas il prospect dal nov cudesch, di Haas, «e nus essan agreablmain surprais da las bleras reacziuns positivas». Sco ch'el di han mussà interess per il cudesch er diversas personas ch'èn vegnidas a star a Domat pir durant ils ultims onns. Il cudesch ha tenor el er ina funcziun integrativa: «Ils novs abitants pon emprendre ad enconuscher meglier noss passà ed enleger uschia er pli bain a nus ed a nossas tradiziuns.» La preschenta-ziun dal nov cudesch illustrà da Domat ha lieu venderdi, il 1. da december 2000, a las 20.30 en la halla polivalenta Tircal, a Domat.

A la preschenta-ziun dal nov cudesch en envidads tut quels che han interess.

Nossa foto mussa il frontispizi dal cudesch nov.